

Kent Kimliği Kavramının Kevin Lynch Yaklaşımıyla İncelenmesi: Siirt Kenti Örneği

Examining The Concept of Urban Identity Through Kevin Lynch's Approach: The Case of Siirt

Esra BAYAZIT^{*1}

¹Siirt Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Siirt

Eser bilgisi/Article info

Araştırma makalesi / Research article

DOI: 10.17474/artvinofd.1679687

*Sorumlu yazar/Corresponding author

Esra BAYAZIT

e-mail: esra.bayazit@siirt.edu.tr

Geliş tarihi / Received

19.04.2025

Düzeltilme tarihi / Received in revised form

11.07.2025

Kabul tarihi / Accepted

11.07.2025

Elektronik erişim / Online available

15.10.2025

Anahtar kelimeler:

Kent imgesi

Kentsel bellek

Mekânsal analiz

Peyzaj mimarlığı

Yerel kimlik

Keywords:

Urban image

Urban memory

Spatial analysis

Landscape architecture

Local identity

Özet

Bu çalışma, Kevin Lynch'in kent imgesi kuramı çerçevesinde Siirt kentinin kimliğini oluşturan temel öğeleri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada Lynch'in önerdiği beş temel kavram olan yollar, sınırlar, bölgeler, odak noktaları ve işaret öğeleri üzerinden kentin mekânsal belleği çözümlenmiştir. Nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve literatür taramasının yanı sıra gözlem, yerel kaynaklardan veri derleme ve görsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bulgular, Güres Caddesi, Cumhuriyet Meydanı, Siirt Ulu Camii, Botan Vadisi ve Tillo'daki ışık hadisesi gibi mekânsal unsurların kentin sosyal, kültürel ve tarihsel kimliğini simgelediğini ortaya koymaktadır. Siirt'in tarihsel dokusu, geleneksel mimarisi ve doğal sınırları ile şekillenen kent kimliği, son yıllarda modernleşme süreçleri ile dönüşüme uğramıştır. Ancak yerel kimliğe ait öğelerin hâlen güçlü bir biçimde kent hafızasında yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışma, kent planlaması, koruma ve kimlik odaklı tasarım yaklaşımları açısından önemli bir zemin sunmaktadır.

Abstract

This study aims to analyse the essential elements that constitute the identity of Siirt city within the framework of Kevin Lynch's urban image theory. In the study, the spatial memory of the city is analysed through the five fundamental concepts proposed by Lynch: roads, borders, regions, focal points, and sign elements. A qualitative research method was adopted, and in addition to a literature review, observation, data collection from local sources, and visual analysis methods were used. The findings reveal that spatial elements, such as Güres Street, Cumhuriyet Square, Siirt Grand Mosque, Botan Valley, and the light event in Tillo, symbolize the city's social, cultural, and historical identity. Siirt's urban identity, shaped by its historical texture, traditional architecture, and natural boundaries, has recently transformed due to modernization. However, the elements of local identity remain strongly present in urban memory. The study provides a crucial foundation for urban planning, conservation, and identity-oriented design approaches in this context.

GİRİŞ

Kentler, yalnızca yapılarla şekillenen fiziksel varlıklar değil; aynı zamanda bireylerin belleğinde yer eden, anlamlar yüklenen ve kimlik kazanan sosyal mekânlardır. Her birey, bir kentle kurduğu ilişkinin sonucu olarak zihninde o kente dair bir izlenim oluşturmaktadır. Bu izlenim, kentsel imge kavramıyla açıklanmaktadır (Rossi 2006, Latypova ve ark. 2021, Liang ve ark. 2023).

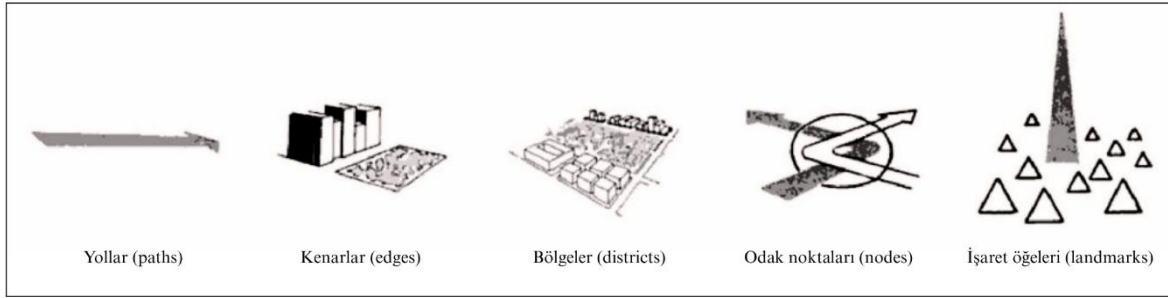
Kentsel imge, bir bireyin yaşadığı ya da gözlemlediği kente dair duysal izlenimlerinin zihninde oluşturduğu bütüncül algıyı ifade eder ve kent kimliğinin temel belirleyicilerindendir (Lynch 1960). Kimlik kavramı ise yalnızca bireylere özgü bir durum değil; kentler, toplumlar, kurumlar ve diğer toplumsal yapılar için de geçerlidir. Lynch'e (1960)

göre kimlik; bir nesnenin diğerlerinden ayırt edilebilmesini sağlayan özgünlük durumudur. Bu bağlamda kent kimliği, bir kenti diğerlerinden farklılaştıran, ona özgünlük kazandıran ve zamanla toplumsal bellekte yer edinen öğelerin bütünüdür (Mansour ve ark. 2023, Zhang ve ark. 2024).

Kent kimliği, bir kenti diğerlerinden ayıran, o yere özgü doğal, kültürel ve tarihsel özelliklerin bileşiminden oluşan özgün bir yapıdır. Kentin tarihi gelişimi, coğrafi yapısı, mimarisi, kültürel birikimi ve sosyo-ekonomik profili bu kimliğin oluşumunda etkili olmaktadır (Lalli 1992, Önem ve Kılınçarslan 2005, Umar ve ark. 2024). Kimlik, planlanarak oluşturulan bir olgu olmaktan çok, tarihsel, kültürel ve mekânsal süreçlerin sürekliliği içinde doğal biçimde oluşan bir yapıdır (Kushneruk ve Kurochkina 2022).

Kentlerin algılanabilirliği, kimliğinin hem bireysel hem de toplumsal düzlemde inşasında önemli bir yer tutar. Bu bağlamda, Kevin Lynch (1960), bireylerin şehirleri nasıl gördükleri, algıladıkları ve hatırladıkları üzerine yaptığı "The Image of the City" adlı çalışmasında, kent imgesinin beş temel öge etrafında şekillendiğini ileri sürmüştür: yollar (paths), kenarlar (edges), bölgeler (districts), odak noktaları (nodes) ve işaret öğeleri (landmarks). Bu öğeler, bireylerin kenti anlamlandırmasını ve zihinsel haritalar oluş-

turmasını sağlamaktadır (Şekil 1). Lynch'e göre, bu öğelerin belirgin, bütünleşik ve anlamlı bir yapıya sahip olduğu kentler, daha güçlü bir kimlik duygusu yaratır ve bireylerde aidiyet hissini pekiştirmektedir. Kent imgeleri kuramı, kent planlaması, peyzaj mimarlığı ve mimarlık gibi disiplinlerde mekânsal bellek, kimlik ve estetik algıların birleştirilmesi için temel bir analiz aracı olarak kullanılmaktadır.

Şekil 1. Lynch'in kentsel imge öğeleri (Lynch 1960'tan değiştirilerek)

Yollar, bireylerin kent içinde hareket ettikleri ve sıklıkla deneyimledikleri ulaşım akslarıdır; bu nedenle kent deneyiminin omurgasını oluştururlar (Lynch 1960). Kenarlar, iki bölgeyi birbirinden ayıran algısal ya da fiziksel sınırlardır. Bölgeler, bireylerin içine girip çıktıklarını duyumsadıkları, ortak özellikler taşıyan geniş alanlardır. Düğüm noktaları, yolların kesiştiği, hareketin ve etkileşimin yoğunlaştığı merkezlerdir. İşaret öğeleri ise, bireylerin kenti zihinsel olarak haritalandırmalarına yardımcı olan, sembolik anlam taşıyan, kolayca tanınabilir yapılardır (Oktay 2002, Filomena ve ark. 2019, Thwaites ve ark. 2020). Lynch'in (1960), öne sürdüğü kentsel kimliği anlamada ve sürekliliğini değerlendirmede yol gösterici bu kuramsal çerçeve, Siirt kenti özelinde mekânsal bellek ile fiziksel çevrenin nasıl bütünleştiğini analiz etmek için önemli bir araç sunmaktadır. Siirt, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, tarihî katmanları, geleneksel mimarisi, doğal sınırları ve inanç temelli kültürel peyzajı ile kendine özgü bir kent kimliğine sahiptir. Kentin doğal çevresi, özellikle Botan Vadisi ve Güneydoğu Toroslar gibi coğrafi bariyerlerle sınırlandırılmış; bu durum, mekânsal gelişim yönünü belirlemiş ve kentleşme dinamiklerini biçimlendirmiştir (Özgen ve Karadoğan 2009, DİKA 2014). Diğer yandan, Siirt'in tarihî çarşıları, cas evleri, dini yapıları ve kamusal alanları,

bireylerin mekânla kurduğu ilişkileri besleyerek kent belleğinin sürekliliğini sağlamaktadır (Koday ve ark. 2017, Yılmaz Çildam 2019, Demir 2023).

Bu bağlamda kent imgesi öğeleri analiz etmek için önemli bir araç sunmaktadır: Yolların yön bulmadaki rolü, kenarların mekânsal ayrıştırmadaki işlevi, bölgelerin sosyal yapıyı temsil etmesi, düğüm noktalarının kentsel etkileşimi yoğunlaştırması ve işaret öğelerinin simgesel anlam üretmesi, Siirt'in kent kimliği açısından belirleyici olmaktadır. Özellikle Güres Caddesi gibi modernleşmenin simgesi olan mekânlar ile Ulu Cami ve Tillo'daki ışık hadisesi gibi tarihî ve kültürel değerler, kentsel kimliğin hem fiziksel hem de simgesel katmanlarını ortaya koymaktadır (Lynch 1960, Parlak ve ark. 2013, Ege 2019).

Bu çalışmanın amacı, Kevin Lynch'in kent imgesi kuramını kullanarak Siirt kentinin kimlik unsurlarını analiz etmek; kent mekânında öne çıkan yapısal, doğal ve kültürel öğelerin kullanıcılar nezdinde nasıl anlam kazandığını değerlendirmektir. Böylece çalışmada, Lynch'in kavramsal modeli üzerinden bir Anadolu kentinin bellekse ve simgesel katmanlarının kent kimliğine nasıl dönüştüğü ortaya konulmuştur. Gerek literatürde gerekse yerel belgelerde yer

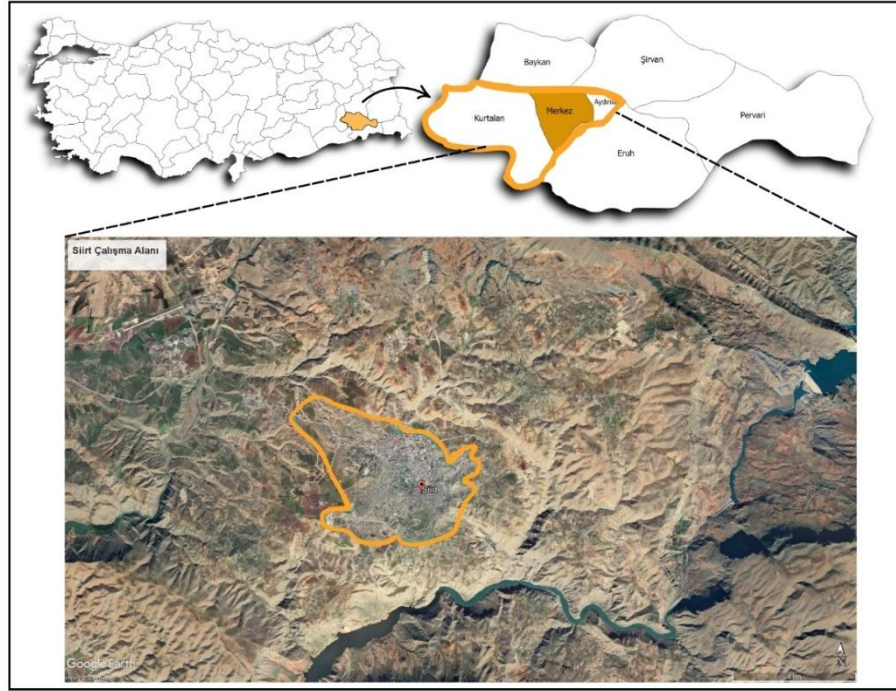
alan tarihî, sosyal ve mimari unsurlar; kentin imgesinin in-
şasında belirleyici öğeler olarak ele alınmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma, Kevin Lynch'in kent imgesi kuramı çerçevesinde, Siirt kentinin kimliğini oluşturan mekânsal bileşenleri analiz etmeye yönelik olarak tasarlanmıştır. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; yerel literatür taraması, görsel materyal incelemesi, kent alanında yapılan yerinde gözlemler ve harita destekli analiz teknikleri kullanılmıştır. Bu yöntem hem fiziksel çevre ve verilerinin hem de kent kimliğine yönelik soyut değerlerin bütüncül değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Materyal

Çalışma alanı olan Siirt kenti, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle Bölümü'nde yer alan ve Mezopotamya ile Anadolu uygarlıkları arasında doğal bir sınır oluşturan Güneydoğu Toroslar'ın kenar kıvrımları üzerinde yer almakta olup 37°55' kuzey enlemleri ile 41°57' doğu boylamları arasında konumlanmıştır (Siirt İl Yıllığı 1998). Yaklaşık 5.406 km² yüzölçümüne sahip Siirt kenti, Batman, Bitlis, Van, Şırnak ve Mardin illeriyle çevrilidir ve topoğrafik olarak büyük oranda dağlık bir yapıya sahiptir. Genellikle dağlık ve engebelidir; %75'i dağlık, %22'si plato, %3'ü ise ova karakterindedir (DİKA 2014). Botan ve Kezer çayları ile sınırlanan kent, doğal bariyerlerin etkisiyle tarihsel gelişimini batıya doğru yönlendirmiştir. Siirt'in bu fizyografik özellikleri, çalışmada ele alınan sınır/kenar (edge) öğesinin analizine temel oluşturmuştur. Kentin yer şekilleri, iklim koşulları, tarihsel gelişimi ve doğal çevresi kentsel kimliğin oluşumunda belirleyici rol oynamaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Siirt çalışma alanı (Merkez, Kurtalan ve Tillo ilçeleri)

Yöntem

Araştırma, Kevin Lynch'in "The Image of the City" (1960) adlı eserinde geliştirdiği kent imgesi yaklaşımını temel almaktadır. Bu çerçevede kentin algısal yapısını belirleyen

beş temel öge; yollar (paths), kenarlar (edges), bölgeler (districts), odak noktaları (nodes) ve işaret öğeleri (landmarks) üzerinden Siirt kenti değerlendirilmiştir (Çizelge 1).

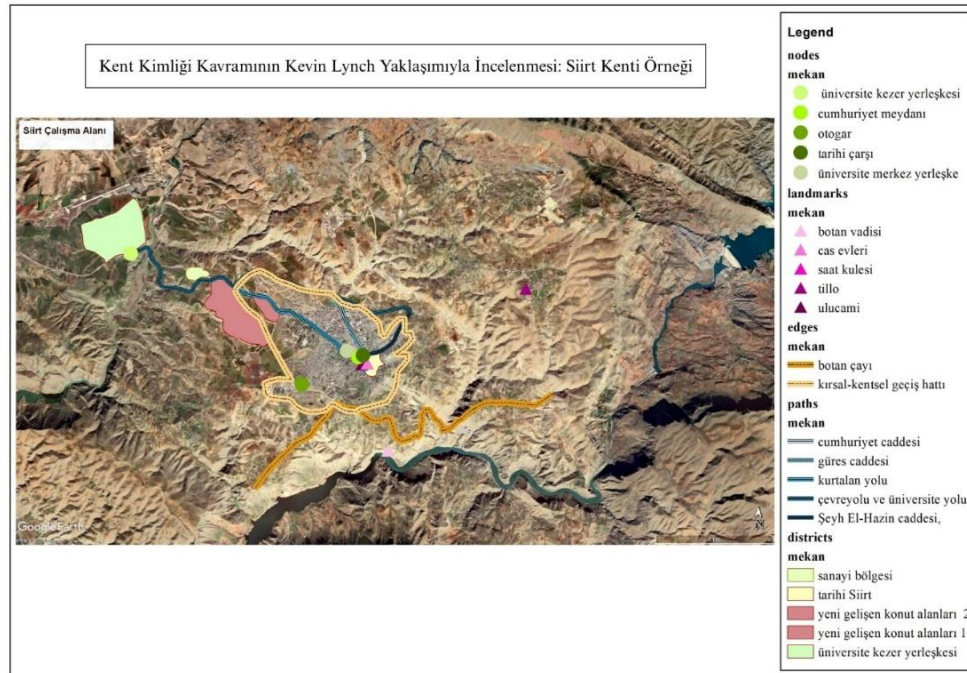
Çizelge 1. Siirt kentinde Kevin Lynch'in kent imgesi öğeleri

Kent imgesi ögesi	Siirt kenti kimlik ve imge öğeleri
Yollar (Paths)	Güres Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Şeyh El-Hazin Caddesi, Akabe yolu, Kurtalan demiryolu, Çevreyolu ve Üniversite yolu
Kenarlar (Edges)	Botan Çayı, Kezer Vadisi, kırsal-kentsel geçiş hattı
Bölgeler (Districts)	Tarihî Siirt bölgesi, Siirt Üniversitesi kampüsü, Yeni gelişen konut alanları, Sanayi bölgesi
Odak Noktaları (Nodes)	Cumhuriyet Meydanı, Tarihî Çarşı, Otogar, Üniversite kampüsleri
İşaret Öğeleri (Landmarks)	Ulu Cami, Saat Kulesi, Botan Vadisi ve Botan Çayı, Tillo Işık Hadisesi, Cas Evler

Veriler, Siirt kent merkezinde yürütülen saha gözlemleri, literatürde yer alan akademik yayınlar, yerel yönetim raporları ve mekânsal analiz haritalarından elde edilmiştir. Çalışmada ayrıca araştırma bulgularını desteklemek amacıyla, kent imgelerine ait kimlik mekanları ArcGIS yazılımında Google Earth uydu görüntüsü (26 Ekim 2024 tarihli veri) üzerinden şematik gösterimler uydu görüntüsüne işlenmiştir. Bu şematik gösterim, kent imgelerini temsil eden başlıca fiziksel ve kültürel öğelerin mekân içindeki dağılımını görsel olarak ortaya koymaktadır. Harita üzerinde yer alan semboller aracılığıyla Lynch'in beş imge bileşeni sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır.

BULGULAR

Bu çalışmada, Siirt kent kimliği Kevin Lynch'in kent imgesi kuramına dayalı beş temel öge çerçevesinde analiz edilmiştir. Kentin fiziksel, tarihî, kültürel ve sosyal yapısı göz önüne alınarak elde edilen bulgular, Siirt'in mekânsal hafızasının nasıl şekillendiğini ve bu hafızanın kent kimliğini nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Kevin Lynch'in kent imgesi kuramına göre, Siirt kentinin kimlik öğelerini beş başlık altında şu şekilde toplanmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Lynch'in kent imgesi öğelerine göre Siirt'in şematik mekânsal dağılımı

Lynch'in bu beş temel kentsel imge ögesi kapsamında yapılan analizler, aşağıda yer alan Çizelge 2 ile özetlenmiştir.

Bu çizelge, çalışmanın devamında detaylandırılan bulguların sistematik bir özetini sunmaktadır.

Çizelge 2. Siirt Kenti İçin Kevin Lynch'in Kent İmgesi Ögelerine Göre Kimlik Unsurları

Kent İmgesi Ögesi	Siirt Kenti Örnekleri	Açıklama
Yollar (Paths)	Güres Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Şeyh El-Hazin Caddesi, Akabe Yolu, Kurtalan Demiryolu, Çevreyolu, Üniversite Yolu	Kentin fiziksel ve sosyal omurgasını oluşturur. Güres Caddesi sosyal etkileşimin yoğunlaştığı yaya aksıdır. Akabe Yolu tarihî bir geçittir. Üniversite Yolu modern gelişimi yansıtır.
Kenarlar (Edges)	Botan Vadisi, Botan Çayı, Kezer Vadisi, kırsal-kentsel geçiş hattı	Doğal vadiler ve çaylar kentin fiziksel sınırlarını oluşturur. Aynı zamanda gelişim yönünü belirleyen coğrafi engellerdir.
Bölgeler (Districts)	Tarihî Siirt Bölgesi, Siirt Üniversitesi Kampüsü, Kızlar Tepesi çevresi, Kezer TOKİ, Sanayi Bölgesi	Tarihî bölgeler geleneksel mimariyi yansıtırken, üniversite ve TOKİ gibi alanlar modernleşmenin göstergesidir. Sosyo-kültürel çeşitlilik bu bölgelere yansımaktadır.
Odak Noktaları (Nodes)	Cumhuriyet Meydanı, 15 Temmuz Meydanı, Tarihî Çarşılar, Otogar, Siirt Üniversitesi	Kentsel hareketin ve sosyal etkileşimin yoğunlaştığı merkezlerdir. Meydanlar tören alanları; çarşılar sosyal ve ekonomik buluşma noktalarıdır.
İşaret Ögeleri (Landmarks)	Ulu Cami, Saat Kulesi, Tillo Işık Hadisesi, Cas Evler, Botan Vadisi, Deliklitaş, Taşbaşı Mağaraları	Kolayca tanınabilen, sembolik ve kültürel değeri yüksek mekânlardır. Kent hafızasında önemli yer tutar. Tillo'daki astronomik ışık hadisesi ulusal düzeyde bir simgedir.

Yollar (Paths): Hareketin ve Bağlantının Unsurları

Kevin Lynch'e (1960) göre yollar, bireylerin kent içinde hareket ederken en sık kullandıkları, yön bulmalarını sağlayan ve kentsel çevreyi algılamalarına yardımcı olan temel öğelerdir. Sokaklar, yaya yolları, toplu taşıma güzergâhları, demiryolları ve benzeri geçiş alanları, bireylerin kenti deneyimleme biçimlerini doğrudan etkilemektedir. Günlük yaşamda tekrar eden rotalar aracılığıyla bireyler, sadece fiziksel mekânda ilerlemekle kalmaz, aynı zamanda kentin yapısını, karakterini ve kimliğini de gözlemler. Bu süreçte yollar, bireylerin kente dair zihinsel imgeler geliştirmesinde ve kent kimliğini tanımasında güçlü bir araç hâline gelmektedir. Dolayısıyla yollar, yalnızca ulaşımı sağlayan fiziksel elemanlar değil, aynı zamanda kent kimliğinin oluşumuna katkıda bulunan dinamik unsurlardır (Lynch 1960). Siirt kenti bu bağlamda, tarihsel süreçte gelişen ulaşım aksları ve önemli yollarıyla kendine özgü bir mekânsal kimlik oluşturmaktadır.

Güres Caddesi

Siirt'in en karakteristik ve simgesel yollarından biridir. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan ve yaklaşık 2.236 metre uzunluğundaki bu cadde, Şeyh Aziz Caddesi'nden başlayarak İbrahim Hakkı Caddesi'ne kadar yayalaştırılmış, devamında ise taşıt trafiğine açık olarak çevre yoluna bağlanmaktadır (Gündüz Gezer 2022). 1970'li yılların sonunda imara açılan cadde, zamanla kentin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamının merkezi hâline

gelmiştir (Özgen ve Karadoğan 2009). 2006 yılında yayalaştırılan bölümü, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan proje uygulanmış ve böylece cadde, sosyal etkileşimin yoğunlaştığı bir kamusal alan kimliği kazanmıştır (Gündüz Gezer 2022). Günümüzde cadde, kentin ana yaya yolu olmakla birlikte, alışveriş, dinlenme, sosyalleşme ve buluşma gibi pek çok işlevi bir arada barındırmaktadır. Güres Caddesi, kentsel gelişim yönünü belirleyen ve kent merkezini tanımlayan önemli bir aks hâline gelmiştir (Derin 2021, Demir 2023).

Güres Caddesi üzerinde yer alan kafeler, restoranlar, sağlık ve eğitim kurumları ile ticari işletmeler; farklı sosyo-ekonomik grupların bir araya gelmesine imkân tanımakta ve çok kültürlü kentsel yapıyı yansıtmaktadır (Tan ve Bayezit 2023, Gündüz Gezer 2022). Cadde, tarihsel merkezde yer almasına rağmen modernleşmeyle birlikte yeni Siirt'in mekânsal yapısını da biçimlendirmiştir. Siirt Üniversitesi'nin merkeze yakın konumu, caddenin gelişimini doğrudan etkilemiş, özellikle genç nüfusun yoğunlaştığı dinamik bir sosyal alan oluşmuştur. Bu bağlamda Güres Caddesi hem yerel değerleri koruyan hem de modern kent anlayışına geçişi simgeleyen bir kent imgesi olarak öne çıkmaktadır (Şekil 4A).

Cumhuriyet ve Şeyh El-Hazin Caddesi

Cumhuriyet ve Şeyh El-Hazin Caddeleri, geleneksel ticaretin yapıldığı tarihî omurgalar olarak kent belleğinde güçlü bir yer tutmaktadır.

Siirt'in erken dönem kentleşme sürecinde en yoğun kullanılan güzergâhlardan biri olmuş ve uzun süre boyunca şehrin ticaret aksını oluşturmuştur (Özgen ve Karadoğan 2009). 1950'li yıllara kadar cadde çevresinde atölyeler, giyim ve gıda dükkânları gibi ticari işlevler yoğunlaşmıştır (Tan ve Bayezit 2023). Şehrin merkezindeki konumuyla birlikte hem fiziksel hem de işlevsel bir odak noktası olan bu cadde, kent sakinlerinin hafızasında güçlü bir yere sahiptir (Özgen ve Karadoğan 2009). Bugün de geleneksel çarşılar ve tarihi sokaklarla ilişkili olması, Cumhuriyet Caddesi'ni kentsel kimliğin önemli bir taşıyıcısı haline getirmektedir.

Cumhuriyet Caddesi ile bağlantılı Şeyh El-Hazin Caddesi, geleneksel çarşıların ve tarihi bölgenin ana aksıdır. Bu cadde, Heykel Bulvarı'nın doğusunda yer almakta ve yoğun araç-yaya trafiği ile dikkat çekmektedir. Geleneksel doku içerisinde dar ve sıkışık sokaklarla kesilen bu güzergâh hem fiziksel hem de işlevsel olarak kentin özgün karakterini yansıtmaktadır (Alkan ve ark. 2024). Belediye binası, bankalar ve kamu hizmet binaları gibi yapılarla çevrili olan Heykel Bulvarı da kentsel yaşamın yoğunlaştığı noktalardan biridir (Şekil 4B).

Şekil 4. A: Güres Caddesi (Anonim 2022) B: Şeyh El-Hazin Caddesi görünümü (Anonim 2020)

Çevreyolu ve Üniversite Yolu

Çevreyolu ve Üniversite Yolu gibi arterler modern kentsel genişlemenin yönünü belirleyerek, Lynch'in "yollar" kavramı üzerinden kentin yönsel organizasyonunun nasıl değiştiğini göstermektedir.

Siirt'in ulaşım altyapısında çevreyolu, kent içi trafiğin düzenlenmesinde stratejik bir işleve sahiptir. Güney, batı ve kuzey yönlerinde şehri çevreleyen bu arter, merkezin transit trafik yükünü azaltmakta ve kent merkezini rahatlatmaktadır (Alkan ve ark. 2024). Çevreyolunun açılması,

merkezdeki yolların daha çok sosyal ve yaya odaklı kullanımlara ayrılmasına olanak sağlamıştır.

Kentin gelişim yönünü etkileyen bir diğer önemli güzergâh olan Üniversite Yolu, şehir merkezi ile Siirt Üniversitesi'ni birbirine bağlayan ana ulaşım aksıdır. Bu yol, özellikle Yağmurtepe mevkiinden geçerek Batman-Diyarbakır karayolu bağlantısıyla kentin dış dünya ile olan ilişkisini güçlendirmektedir (Özgen ve Karadoğan 2009, Alkan ve ark. 2024). Güzergâh boyunca konut alanları, ticaret merkezleri ve kamu hizmet binaları hızla artmakta; bu durum da üniversite yolunu yeni kentsel gelişim alanlarından biri haline getirmektedir (Şekil 5 A, B).

Şekil 5. A: Üniversite Yolu ve Yağmurtepe mevki (ArtıSiirt 2025); B: Çevreyolu (Foto: Sorumlu Yazar tarafından çekilmiştir)

Akabe Yolu

Siirt'in tarihsel kimliğini temsil eden önemli bir yoldur. 3500 yıllık bir geçmişe sahip olduğu belirtilen bu insan yapımı yol, sarp kayalıklar arasında inşa edilmiştir ve bir dönem uluslararası ulaşım güzergâhı olarak Botan Vadisi ile Irak arasındaki bağlantıyı sağlamıştır (Kıran 2017). Günümüzde bu yol, kültürel ve doğal miras olarak trekking ve doğa turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir (Alkan 2018, Can Gaberli ve Gaberli 2023) (Şekil 6A).

Kurtalan Demiryolu

Kurtalan Ekspresi ve demiryolu ulaşımı da Siirt'in ulaşım belleğinde özel bir yere sahiptir. 1944'te demiryolunun Kurtalan ilçesine ulaşmasıyla birlikte kent, ulusal ulaşım ağına dâhil olmuş; bu gelişme Siirt'in ekonomik ve sosyal hayatına önemli katkılar sunmuştur (Obuz 2017, Alkan 2018). Ancak demiryolu hattının kent merkezine kadar ulaştırılamaması, ulaşım entegrasyonunun sınırlı kalma-

sına neden olmuştur (Çoşkun 2021). Buna rağmen demiryolu, bölgesel aidiyetin ve kent kimliğinin önemli bir parçası olarak varlığını sürdürmektedir (Şekil 6B).

Şekil 6. A: Akabe Yolu (Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2025),
B: Kurtalan demiryolu (Anonim 2025)

Sınırlar/Kenarlar (Edges): Kenti Çerçeveleyen Fiziksel ve Algısal Bariyerler

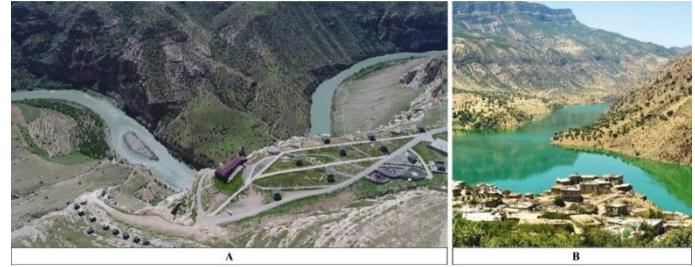
Kevin Lynch'in (1960) kent imgesi kuramında "kenarlar", bireylerin yön bulmak ya da hareket etmek için kullanmadığı; bunun yerine farklı kentsel bölgeleri birbirinden ayıran fiziksel ya da algısal sınırlardır. Bu unsurlar kıyılar, dağ silsileleri, demiryolları, duvarlar, nehirler gibi doğal ya da yapay sınırlar olabilir ve kentsel algının biçimlenmesinde önemli rol oynar. Siirt kenti, bu açıdan güçlü doğal sınırlarla çevrelenmiş ve gelişimini büyük ölçüde bu coğrafi bariyerler doğrultusunda yönlendirmiştir.

Siirt, Türkiye'nin güneydoğusunda, karasal iklimin etkili olduğu bir bölgede yer almakta olup kuzeyde Bitlis, doğuda Van, güneyde Şırnak ve batıda Batman illeriyle çevrilidir. Kent, kuzey, doğu ve güney yönlerinden sarp dağlarla, doğudan Botan Çayı ve batıdan Kezer Çayı ile doğal olarak sınırlandırılmış bir platoda konumlanmıştır (Keser ve Seyidoğlu 2017). Bu coğrafi koşullar, kentin mekânsal gelişiminde belirleyici olmuş ve doğu ile kuzey yönlerinde yayılımı kısıtlamıştır (Özgen ve Karadoğan 2009).

Özellikle doğuda yer alan Botan Vadisi ve içinden geçen Botan Çayı hem fiziksel hem de ekolojik açıdan güçlü bir sınır işlevi görmektedir. Derin ve sarp bir kanyon boyunca akan çay hem kent içi yayılımı sınırlar hem de peyzaj değeri yüksek bir doğal öge olarak kentsel kimliğin şekillenmesine katkı sunmaktadır (Yangın 2001, DİKA 2014). Botan Vadisi, 2019 yılında milli park ilan edilerek koruma altına alınmış; içindeki mağaralar, höyükler, kilise kalıntıları,

antik yollar ve kale yapılarıyla tarihsel ve arkeolojik kimliğin taşıyıcısı hâline gelmiştir (Kıran 2017, Siirt Ticaret ve Sanayi Odası 2020). Bu vadi aynı zamanda kentin doğusunda doğal bir tampon bölge oluşturarak yerleşim için uygun olmayan bir alan yaratmaktadır (Demir 2023).

Kent merkezinin doğusunda uzanan Botan Vadisi'nin batı yamacında, Şeyhşemu ve Rasinnebah Tepeleri'ne kurulmuş olan eski yerleşim alanı, savunma ve yaşam koşulları açısından güvenli bir doğal konumda şekillenmiştir. Bu topografik özellikler, Siirt'in sadece batı yönünde büyümesini mümkün kılmış ve bu durum günümüze kadar uzanan bir mekânsal gelişim eğilimi oluşturmuştur (Eryeşil ve ark. 2007, Özgen ve Karadoğan 2009) (Şekil 7).

Şekil 7. A: Botan Vadisi; B: Botan Çayı (Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2025)

Kentin batıya açılan cephesi, Kurtalan Caddesi ve Siirt-Batman karayolu üzerinden yeni yerleşimlere ve ekonomik gelişim alanlarına ev sahipliği yapmaktadır. Bu alanlarda konut, ticaret ve hizmet sektörü yoğunlaşmakta; topografyanın düz olması ve ulaşım bağlantılarının güçlü oluşu, kentin bu yöne doğru genişlemesini desteklemektedir (Demir 2023). Ancak bu gelişme, aynı zamanda tarımsal alanların imara açılmasıyla kent çeperindeki üretim alanlarının daralmasına da yol açmıştır.

Kentin kuzey kesimleri, fiziki olarak dağlık yapısı ve su yetersizliği nedeniyle gelişime kapalı kalmıştır. Ancak bu sınırlara rağmen kırsal-kentsel geçiş alanlarında, özellikle kuzeybatı yönünde yapılaşma artmıştır. Mithat Öktüren Caddesi, Atatürk Anıtı ve Şeyh Aziz Caddesi ekseninde gelişen bölgeler, geleneksel yerleşim dokusundan modern kentleşmeye geçişin izlerini taşımakta; böylece yeni ve eski Siirt arasında fiziksel ve algısal geçiş alanları oluşturmaktadır (Gündüz Gezer 2022) (Şekil 8).

Şekil 8. A: Kentin batıya açılan cephesi; B: Kent-kır sınırı
(Foto: Sorumlu Yazar tarafından çekilmiştir 2025)

Sonuç olarak, Siirt'in fiziksel sınırlarını oluşturan dağlar, vadiler ve akarsular, yalnızca kentsel yayılımı belirlemekle kalmamakta; aynı zamanda kentin doğal, tarihî ve kültürel kimliğini şekillendiren temel unsurlar hâline gelmektedir. Kevin Lynch'in kenar kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu fiziksel bariyerlerin kentsel imge üzerindeki etkisi oldukça belirgindir.

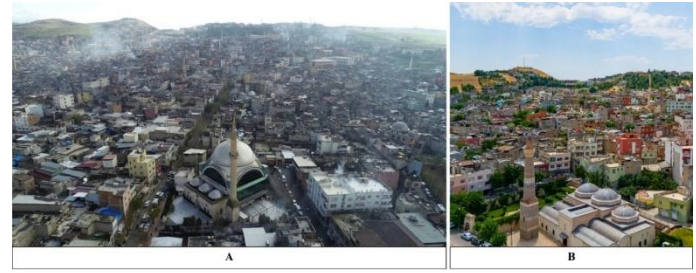
Bölgeler (Districts): Kentin Karakteristik Alanları

Kevin Lynch'in (1960) kent imgesi kuramına göre bölgeler (districts), kent içinde benzer işlevler, görsel özellikler ya da sosyal yapı tarafından tanımlanan, kişilerin içine girdiklerini ve çıktıklarını hissedebildikleri büyük ölçekli kentsel alanlardır. Siirt kenti de hem tarihî hem modern unsurların bir arada bulunduğu, farklı sosyal ve mekânsal özelliklere sahip bölgelerden oluşmakta ve bu çeşitlilik kent kimliğinin zenginliğini ortaya koymaktadır.

Tarihî Siirt Bölgesi

Siirt'in tarihî dokusu, özellikle Ulu Cami çevresinde yoğunlaşan geleneksel mahalleler ve çarşı yapılarıyla belirginleşmektedir. Şehir merkezinde yer alan Akdağ yamaçlarındaki bu eski mahallelerde gelişen yerel mimari, halkın iklim koşulları ve ekonomik imkânlarla uygun olarak şekillendirdiği Cas tipi evler ile tanımlanır (Koday ve Kızılkın 2017). Cas, yörede çıkarılan ve yapı malzemesi olarak kullanılan özel bir taştır. Bu taşla sıvanan iki veya üç katlı evler, kaleyi andıran dış görünüşleri ve avlulu iç mekânları ile dışa kapalı yaşam biçiminin bir yansımasıdır (Koday ve ark. 2017, Demir 2023).

Bu tarihî bölgede sosyal ve ekonomik yaşam, geleneksel çarşı sistemi etrafında şekillenmiştir. Ulu Cami'nin çevresinde konumlanan Helvacılar, Bakırcılar, Yemeniciler ve Demirciler çarşıları; fonksiyonlarına göre ayrılmış esnaf- larla birlikte şehrin ticaret merkezi olmuştur (Erden 2012). Bu çarşılar hem fiziksel hem kültürel olarak kentin kolektif hafızasında önemli yer tutmaktadır. Zamanla yıpranan bu yapılar, modernleşme süreciyle birlikte fiziksel olarak zarar görmüş olsa da Siirt'in tarihî kimliğinin temel öğelerindendir (Demir 2023) (Şekil 9).

Şekil 9. A: Siirt'in tarihî dokusu; B: Ulu Cami çevresinde Siirt (ArtıSiirt 2025)

1930'lu yıllardan itibaren şehirde meydanlar, parklar ve yeni idari yapılarla modern kentleşme süreci başlatılmış; özellikle Cumhuriyet Meydanı ve Atatürk Anıtı, bu dönüşümün simgesel mekânları hâline gelmiştir (Obuz 2017, Demir 2023). Ancak buna rağmen, Dumlupınar, Conkbayır, Ulus ve Sakarya gibi mahallelerdeki eski yapılar korunamamış, ekonomik yetersizlik ve dönüşüm beklentisi nedeniyle bu alanlar zamanla bakımsız bir görünüme bürünmüştür (Alkan 2018, Demir 2023).

Tarihî Siirt bölgesi, Ulu Cami, geleneksel çarşılar ve Cas evleri ile karakterize edilen kültürel miras bölgesi olup, kentin tarihî belleğini temsil etmektedir. Bu bölge, mimarisi, planlaması ve kullanım biçimiyle kentsel kimliğin en eski ve köklü katmanını oluşturmaktadır.

Yeni Gelişen Konut Alanları

Siirt kentinde geleneksel dokunun dışında, özellikle 1940'lı yıllardan itibaren ova düzlüğüne doğru gerçekleşen modern konut gelişimi, kentin fiziksel büyümesinin temel dinamiğini oluşturmuştur. Kızlar Tepesi çevresinde başlayan bu yeni yerleşim alanları, başta parklar, okullar ve kamu kurumlarının taşınmasıyla birlikte şekillenmiştir.

Bu yapılaşma süreci, eski mahallelerde yaşayanlar tarafından kaynakların yeni bölgelere aktarılması nedeniyle eleştirilmiş, ancak şehrin planlı ve modern gelişiminin temeli olmuştur (Demir 2023).

Kızlar Tepesi çevresindeki modernleşme süreci, zamanla Kooperatif Mahallesi gibi düzenli konut alanlarını doğurmuştur. 1980’li yıllarda kurulan bu mahalle, tek katlı evleri, düzenli altyapısı ve planlı yapısıyla diğer mahallelerden ayrılan çağdaş bir yaşam alanı hâline gelmiştir (Demir 2023). Ancak bu yeni mimari, aynı zamanda geleneksel Cas evlerinin de giderek ortadan kalkmasına neden olmuş, böylece “Beyaz Kent” olarak anılan Siirt’in tarihî silüetinde değişim yaşanmıştır (Seçkin 2005). Kezer TOKİ ve Kızlar Tepesi gibi yeni konut alanları ise modernleşme, planlı yapılaşma ve yaşam kalitesinin arttığı alanlar olarak kentteki yeni yaşam formlarını yansıtmaktadır (Demir 2023) (Şekil 10 A, B).

Şekil 10. A: Kızlar Tepesi çevresi (ArtıSiirt 2025); B: Yeni gelişen konut alanları (Sorumlu Yazar tarafından çekilmiştir 2025)

Üniversite Bölgesi

Siirt Üniversitesi, 2007 yılında kurulmasından bu yana kentin sosyoekonomik ve mekânsal gelişiminde önemli bir bölgesel odak oluşturmuştur (Pesen 2022). Güres caddesinde yer alan ilk üniversite merkez kampüsü ve çevresindeki alanlar, genç nüfusun etkisiyle dinamik, canlı ve sürekli dönüşen bir bölgeye dönüşmüştür. 1976 yılında Dicle Üniversitesi’ne bağlı Eğitim Enstitüsü olarak temelleri atılan üniversite, Kezer yerleşkesinde zamanla fakülteler, yüksekokullar ve araştırma merkezleriyle genişlemiş ve kentle güçlü bir etkileşim ağı kurmuştur (SİÜFR 2021, Siirt Üniversitesi 2022).

Bugün itibarıyla 16 bini aşkın öğrenci ve binin üzerinde personel barındıran üniversite, eğitim, sağlık, teknoloji ve

sosyal alanlarda yürüttüğü çalışmalarla Siirt’in sadece fiziksel yapısını değil, aynı zamanda kültürel ve ekonomik yapısını da dönüştürmektedir (Demir 2016, SİÜFR 2016). Üniversite bölgesi, eğitim merkezli gelişimiyle kentin modern kimliğini temsil eden önemli bir kentsel bölgedir.

Sanayi Bölgesi

Siirt’in kentsel bölgelemesinde önemli bir diğer alan, küçük sanayi siteleri ve ticaret merkezlerinin bulunduğu sanayi bölgesidir. Özellikle şehir merkezine yakın alanlarda yoğunlaşan bu ekonomik alanlar hem istihdam sağlaması hem de ticaretin gelişmesi açısından kritik öneme sahiptir. Kentsel dokuda yoğun olarak hissedilen bu bölge, Siirt’in üretken yüzünü temsil eden bir alan niteliğindedir (Şekil 11 A, B).

Şekil 11. A: Siirt Üniversitesi bölgesi (ArtıSiirt 2025), B: Sanayi Bölgesi (Sorumlu Yazar tarafından çekilmiştir 2025)

Düğüm/Odak Noktaları (Nodes): Kentte Hareketin Yoğunlaştığı Noktalar

Kevin Lynch’e (1960) göre düğüm noktaları, kent içerisinde yolların kesiştiği, geçişin ve etkileşimin yoğunlaştığı, fiziksel olduğu kadar zihinsel olarak da tanımlanabilen önemli mekânlardır. Bu alanlar; bireylerin kente giriş yaptığını hissettikleri, yön bulmada referans aldıkları ve sıklıkla bir simgesel yapıyla pekiştirilen merkezî noktalardır. Siirt kenti de çeşitli işlevsel ve sembolik nitelikleriyle bu tür odak alanlara sahiptir.

Siirt’teki en belirgin odak noktalarından biri Cumhuriyet Meydanı ve 15 Temmuz Meydanıdır. Cumhuriyet Meydanı, özellikle Cumhuriyet döneminden itibaren kentsel kamusal yaşamın merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Atatürk Anıtı ile sembolleşen Cumhuriyet Meydanı, kent kimliğinde hem fiziksel hem de duygusal bir karşılık bulmuştur. 1930’lu yıllardan itibaren açılan parklar, yeni idari

yapılar ve ışıklandırmalarla birlikte meydanlar, Siirt'in modern yüzünü temsil eden önemli bir kentsel odak hâline gelmiştir (Obuz 2017, Demir 2023). Bu meydanlar milli bayram kutlamaları, resmî törenler ve çeşitli sosyal buluşmalar buralarda gerçekleştirilmiştir. Kent belleğinde merkezi bir yer tutan önemli bir odak mekanlarıdır (Şekil 12 A, B).

Şekil 12. A: Cumhuriyet Meydanı; B: 15 Temmuz Meydanı (ArtıSiirt 2025)

Kent merkezinde yer alan tarihi çarşılar da geleneksel ticaretin sürdüğü ve sosyal etkileşimin yoğunlaştığı düğüm noktalarıdır. Helvacılar, Bakırcılar, Demirciler ve Yemeniciler çarşıları gibi fonksiyonel olarak ayırmış geleneksel çarşılar, sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel birer buluşma mekânı olarak kent yaşamında yerini almıştır. Bu çarşılar, geleneksel Siirt kimliğinin korunmasına katkı sunan ve ziyaretçilerin kentin tarihsel katmanlarıyla etkileşime geçtiği önemli alanlardır (Demir 2023) (Şekil 13 A, B, C).

Şekil 13. A: Helvacılar çarşısı; B, C: Tarihi çarşılar (Sorumlu Yazar tarafından çekilmiştir 2025)

Kentteki önemli ulaşım merkezlerinden biri olan Siirt Otagarı, şehirlerarası bağlantının sağlandığı stratejik bir düğüm noktasıdır. Bu mekân, sadece fiziksel geçişin değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel hareketliliğin de yaşandığı bir geçiş alanı olarak işlev görmektedir. Kente gelenlerin karşılandığı, ayrılanların uğurlandığı bu mekân,

Lynch'in ifadesiyle bir "eşik mekân" niteliğindedir. Bu noktalar, kent içi ve dışı bağların kurulduğu alanlar olarak kent kimliğinin biçimlenmesinde dinamik roller üstlenmektedir.

Bir diğer önemli odak noktası ise Siirt Üniversitesi kampüs alanıdır. Kampüs, yalnızca akademik faaliyetlerin yürütüldüğü bir alan olmakla kalmaz, aynı zamanda eğitim, kültürel etkinlikler ve sosyal yaşam açısından da kentin canlı odaklarından biridir. Üniversitenin kuruluşundan itibaren hızla gelişen fiziksel yapısı ve öğrenci nüfusunun yarattığı dinamik atmosfer, bu alanı kent yaşamında ayrışan bir bölgesel çekim merkezi hâline getirmiştir (Demir 2016, Si-ÜFR 2021) (Şekil 14 A, B).

Şekil 14. A: Siirt Üniversitesi merkez kampüs; B: Siirt Üniversitesi Kezer Yerleşkesi (Sorumlu Yazar tarafından çekilmiştir 2025)

Siirt'in kentleşme sürecinde yaşanan plansız yapılaşma ve göçle birlikte ortaya çıkan yeni düğüm noktaları ise daha çok sosyoekonomik sorunların yansıdığı geçiş alanlarıdır. 1990'lı yıllarda kırsal alanlardan gelen zorunlu göç dalgaları, kent kültürüne uyum sağlamakta zorlanan bir nüfusun belirli mahallelerde yoğunlaşmasına neden olmuş, bu durum sosyal, ekonomik ve mekânsal kırılmaları beraberinde getirmiştir. Kent merkezinde yer alan bu çarpık yapılaşma alanları, fiziksel olarak dağınık ve düzensiz olsa da kentteki sosyo-kültürel dönüşümün odaklandığı yeni geçiş alanlarını işaret etmektedir (Karakaya ve Güller 2022).

Siirt'in düğüm ve odak noktaları hem geleneksel hem de çağdaş öğelerle kentsel kimliğin mekânsal izlerini yansıtan önemli bileşenlerdir. Bu noktalar, kentsel bellekte yer edinen bireylerin kentle olan ilişkilerini şekillendirmekte ve yön bulma, aidiyet geliştirme gibi algısal süreçlerde işlev görmektedir.

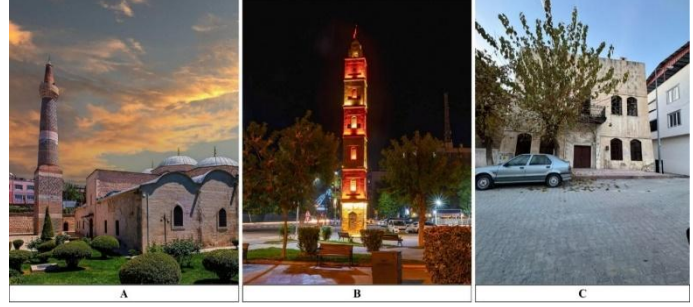
İşaret Öğeleri (Landmarks): Kentsel Hafızada Yer Edinen Simgesel Unsurlar

Kevin Lynch'in kuramına göre işaret öğeleri, kent kullanıcılarının yön bulmalarına yardımcı olan ve genellikle uzak-tan görülebilen, kolayca tanınan simgesel nesnelerdir. Bu öğeler, fiziksel olarak erişilebilir olmasalar da kentsel bellekte güçlü bir iz bırakır ve kent kimliğinin yapı taşlarından birini oluşturur (Lynch 1960).

Siirt kentinde bu işaret öğeleri tarihî, dini ve doğal değerlerle şekillenmiştir. Kente dair en karakteristik sembollerden biri olan Siirt Ulu Camii, mimari yapısı ve çini süslemeli tuğla minaresiyle Anadolu'daki Büyük Selçuklu mirasının nadir örneklerinden biridir (Altun 1988, Boran ve ark. 2007, Parlak ve ark. 2013). İran ve Irak coğrafyasıyla mimari ve süsleme bağlamında ortaklık taşıyan minare hem görsel hem de kültürel açıdan Siirt'in kentsel kimliğinde belirleyici bir rol üstlenmektedir (Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2025).

Bir diğer önemli işaret öğesi olan Saat Kulesi, kentin merkezinde, Hükümet Caddesi üzerinde yer almakta ve kare planlı taş yapısıyla tarihsel sürekliliği temsil etmektedir. 1905 yılında ilk örneği inşa edilen kule, yıkıldıktan sonra 1975 yılında yeniden yapılarak Siirt'in sembol öğeleri arasında yerini almıştır (Can Gaberli ve Gaberli 2023, Demir 2023, T.C. Siirt Belediyesi 2023).

Siirt'in geleneksel mimarisini temsil eden Cas Evler, bölgeye özgü alçı taşı olan "cas" malzemesiyle inşa edilmiştir. Bu yapılar sade cepheleri, içe dönük plan şemaları ve kendine özgü tokmakları ile hem işitsel hem de görsel hafıza mekânlarıdır (Eryeşil ve ark. 2007, Lefebvre 2016, Koday ve Kızılkın 2017, Koday ve ark. 2017). Cas evler, sadece fiziksel değil, kültürel olarak da bir işaret öğesi işlevi görmektedir ve Connerton'un (2014) ifadesiyle birer "bellek mahali" niteliği taşımaktadır (Ege 2019) (Şekil 15 A, B, C).

Şekil 15. A: Ulu Cami; B: Saat kulesi (Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2025), C: Cas evi (Sorumlu Yazar tarafından çekilmiştir 2025)

Kent kimliğinin coğrafi bir izdüşümü olarak Botan Vadisi ve Botan Çayı hem doğal peyzaj hem de kültürel anlamda güçlü birer işaret öğesidir. Sarp kanyon yapısı, su sporları potansiyeli ve eşsiz manzaraları ile bu bölge, Siirt'in doğa temelli simgesel alanlarından biri hâline gelmiştir (Eryeşil ve ark. 2007, Özgen 2010). Siirt'in güneydoğusunda yer alan Taşbaşı Mağaraları ve Deliklitaş gibi dik kireçtaşı oluşumları hem doğal sınırlar hem de tarihsel-kültürel simgeler olarak öne çıkmaktadır. Bu mağaraların geçmişte yerleşim amacıyla kullanıldığı, içerisinde oturma alanları, yemlikler ve havalandırma boşlukları bulunduğu arkeolojik bulgularla belgelenmiştir (Sağlamtimur 2007, T.C. Siirt Belediyesi 2023). Botan Vadisi ve çevresindeki bu tür oluşumlar, kentin tarihî kimliğine katkı sunan doğal işaret öğeleridir (Şekil 16 A, B, C).

Şekil 16. A: Botan Vadisi ve Botan Çayı (Sorumlu Yazar tarafından çekilmiştir 2025), B: Deliklitaş (ArtıSiirt 2025), C: Taşbaşı (Sorumlu Yazar tarafından çekilmiştir 2025)

Siirt'in manevî ve entelektüel kimliğinin taşıyıcısı olan Tillo (Aydınlar) İlçesi, başta İsmail Fakirullah Türbesi ve "Işık Hadisesi" olmak üzere sahip olduğu simgelerle bölgesel değil, ulusal ölçekte de tanınan bir simge değer üretmektedir (Keser ve Seyidoğlu 2024). İbrahim Hakkı Hazretleri'nin astronomik bilgi birikimiyle tasarladığı bu düzenek, ekinoks tarihlerinde güneş ışınlarının hocasının kabirini aydınlatmasını sağlamaktadır. Bu olay yalnızca mimari

bir buluş değil, aynı zamanda Siirt'in bilim ve maneviyatla bütünleşen kimliğinin güçlü bir sembolüdür (Özgen 2012, Çırak ve Yörük 2015, Ege 2019). 2015 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınan bu olay, Tillo'yu hem bir kültürel peyzaj hem de turizm destinasyonu haline getirmiştir (Kıran 2017, Can Gaberli ve Gaberli 2023) (Şekil 17 A, B, C).

Şekil 17. A: İsmail Fakirullah Türbesi, B: Güneş Hadisesi'ni gösteren temsili görsel, C: Kal'e-tül Üstad ve Güneş Hadisesi düzeneğinin penceresi (Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2025)

Bütün bu öğeler, Lynch'in ifade ettiği gibi yalnızca kent içinde konumlanan nesneler değil, aynı zamanda kentsel kimliği temsil eden ve kullanıcıların zihninde güçlü imgeler yaratan yapılar olarak işlev görmektedir. Siirt örneğinde, dini yapılar, tarihî evler, doğal vadiler ve anıtsal mimariler, kentin sembolik kimliğini oluşturarak mekânsal belleğe katkı sunmaktadır. Böylece işaret öğeleri, yalnızca fiziksel olarak değil, duygusal ve kültürel düzlemde de kentlinin kimlik algısında merkezi bir rol üstlenmektedir. Kentin özgün coğrafi yapısı, tarihî katmanları ve kültürel birikimi, bu öğeler aracılığıyla somut ve simgesel bir kent kimliği oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Siirt'in kent imgesi, geleneksel ve modern öğelerin bir arada var olduğu melez bir yapı sergilemektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, Kevin Lynch'in kent imgesi kuramı temel alınarak Siirt kentinin kimlik öğeleri detaylı biçimde analiz edilmiş ve mekânsal bellek ile fiziksel çevre arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular, Siirt'in tarihî, kültürel ve doğal unsurlarının, Lynch'in kent imgesi bileşenleri kapsamında anlamlı ve güçlü bir bütünlük oluşturduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları, Lynch'in (1960) ortaya koyduğu beş temel öğenin (yollar, kenarlar, bölgeler, odak noktaları ve işaret öğeleri) Siirt kentinde açık biçimde tanımlanabilir olduğunu göstermektedir. Bu durum, Lynch'in kuramının

yalnızca metropol kentlerde değil, daha küçük ve geleneksel dokulara sahip kentlerde de etkin biçimde uygulanabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Özellikle Güres Caddesi gibi sosyo-kültürel etkileşimin yoğunlaştığı yaya akslarının, Cumhuriyet Meydanı gibi odak noktalarının ve Ulu Cami ile Tillo Işık Hadisesi gibi simgesel yapıların kentsel bellekte güçlü imgeler yarattığı görülmektedir. Bu tespitler, Uçkaç (2006), Mansour ve ark. (2023) ve Zhang ve ark. (2024) gibi araştırmacıların kent imgesi kuramı kapsamında tanımladığı "tanınabilirlik" ve "belirginlik" ilkeleleriyle örtüşmektedir.

Kent kimliğinin oluşumunda sadece fiziksel unsurlar değil, aynı zamanda kolektif bellek ve toplumsal aidiyetin de etkili olduğu görülmüştür. Özellikle tarihî çarşılar, Cas evler ve manevî yapılar, kent halkı tarafından güçlü biçimde sahiplenilmekte ve sosyal kimliğin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu durum, Halbwachs'in (1992) mekânsal bellek kuramıyla da uyumludur. Mekânın sadece fiziksel değil, aynı zamanda kültürel ve sembolik düzlemde de algılandığı ve hatırlandığı görülmektedir.

Bununla birlikte, modernleşme süreçlerinin getirdiği değişim dinamiklerinin kent kimliğini tehdit ettiği de araştırmanın önemli bulguları arasında yer almaktadır. Yeni konut alanlarında hızlı yapılaşmaların, geleneksel mimariyle olan uyumsuzluğu, yerel kimliğin aşınmasına neden olabilmektedir. Bu bulgu, Yayınoglu ve Susar (2008)'in çalışmasında belirtilen, kimliğin üretilmeyeceği ve yalnızca doğal süreçlerin bir ürünü olarak ortaya çıkabileceği yönündeki görüşü desteklemektedir. Kenar öğeleri olarak tanımlanan Botan Vadisi ve Kezer Çayı gibi doğal bariyerlerin, kent gelişimini sınırlamakla birlikte, aynı zamanda güçlü birer peyzaj ve kimlik öğesi işlevi gördüğü belirlenmiştir (Can 1999, Önem ve Kilincaslan 2005, Umar ve ark. 2024). Siirt'in bölgeler açısından gösterdiği çeşitlilik, kent içindeki sosyal sınıfların, tarihî derinliğin ve çağdaş işlevlerin mekân üzerinde nasıl karşılık bulduğunu gözler önüne sermektedir. Üniversite kampüsü, modernleşmenin ve gençlik kültürünün temsilcisi bir bölge iken; tarihî mahalleler ve çarşı yapıları, geçmişin mekânsal izlerini sürdürmektedir. Bu farklılaşma, kimliğin çok katmanlı yapısını destekler niteliktedir (Lynch 1960, Uçkaç 2006, Ilgar 2008, Zhang ve ark. 2024).

Sonuç olarak, bu çalışmanın bulguları, Kevin Lynch'in kuramının Siirt gibi orta ölçekli Anadolu kentlerinde uygulanabilirliğini ve açıklayıcılığını ortaya koymuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma da elde edilen bulgular, Siirt'in doğal coğrafi yapısı, tarihî geçmişi ve kültürel birikiminin kent mekânında özgün bir kimlik oluşturduğunu göstermektedir. Yapılan değerlendirme, Siirt'in hem doğal hem de kültürel bağlamda kendine özgü bir kent kimliği barındırdığını ortaya koymuştur.

Yollar açısından, Güres Caddesi başta olmak üzere Cumhuriyet ve Şeyh El-Hazin Caddeleri gibi kentsel arterler hem fiziksel dolaşım hem de sosyal etkileşim bakımından kentin belleğinde güçlü bir yer edinmiştir. Sınırlar bağlamında, Botan Vadisi gibi doğal eşikler hem kentsel gelişimi sınırlamış hem de kentsel peyzajın kimliğini belirlemiştir. Bölgeler, tarihî Siirt yerleşimi ile modern üniversite çevresi ve Kezer TOKİ gibi yeni konut alanları arasında net bir ayrım göstermekte, bu durum kentin çok katmanlı yapısını ortaya koymaktadır.

Odak noktaları, özellikle Cumhuriyet Meydanı, tarihî çarşılar ve Siirt Üniversitesi gibi mekânlarda yoğunlaşmakta; bireylerin kentle kurduğu ilişkiyi biçimlendiren sosyal ve kültürel alanlar olarak öne çıkmaktadır. İşaret öğeleri ise Ulu Cami, Saat Kulesi, Tillo'daki Işık Hadisesi gibi hem fiziksel hem de simgesel değeri yüksek yapılarla kentin hafızasını pekiştirmekte ve kimliğini somutlaştırmaktadır.

Bu bağlamda Siirt'in kent imgesi, geleneksel ve modern öğelerin eşzamanlı olarak yer aldığı, çok boyutlu ve dinamik bir yapıya sahiptir. Ancak bu kimlik, modernleşmenin baskısıyla özellikle geleneksel mimari öğelerin (örneğin Cas Evler) yitilmesi tehdidiyle karşı karşıyadır. Benzer şekilde, kentsel sınırların plansız biçimde aşılması, kimliğin dağılmasına neden olabilecek bir potansiyel taşımaktadır. Araştırma kapsamında geliştirilen öneriler:

- Ulu Cami, Cas Evler ve tarihî çarşı gibi mimari ve kültürel öğelerin korunması ve restorasyon süreçlerinin özgün dokuya uygun şekilde yürütülmesi büyük önem arz etmektedir.

- Yeni gelişen bölgelerde, kent kimliği ve tarihî mirasla uyumlu mimari tasarımlar teşvik edilmelidir. Modern yapılaşmanın tarihî dokuyla bütünleşmesi gözetilmelidir. Siirt'in tarihî ve doğal kimliğini yansıtan mimari ve peyzaj tasarımı ilkeleri benimsenmeli; kent belleği ile uyumlu tasarım yaklaşımları teşvik edilmelidir.
- Tillo'daki Işık Hadisesi gibi özgün olayların yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımı desteklenmeli; bu tür öğelerin kent markalaşması sürecindeki rolü güçlendirilmelidir. Bu mekânlar sürdürülebilir turizm destinasyonları olarak değerlendirilmelidir.
- Kentsel kimliğin güçlenmesi ve korunması için yerel halkın, sivil toplumun ve akademik çevrelerin katılımıyla yürütülecek planlama süreçleri desteklenmelidir. Bu sayede kent kimliği toplumsal bir uzlaşıyla şekillenebilir.
- Yerel kimliğe ilişkin farkındalık artırılmalı, okullarda ve halk eğitim merkezlerinde tarihî ve kültürel miras konularında bilgilendirici programlar düzenlenmelidir.
- Cas Evler, tarihî dükkânlar, geleneksel sokaklar ve yöresel yaşam biçimleri dijital ortama aktarılmalı; görsel, yazılı ve sözlü tarih belgeleriyle desteklenen kentsel bellek arşivleri oluşturulmalıdır.

Sonuç olarak, kent kimliği sadece fiziksel bir yapı değil, aynı zamanda tarihsel, toplumsal ve kültürel birikimin mekâna yansımasıdır. Bu çalışma, Lynch'in kuramsal yaklaşımının Siirt gibi tarihsel derinliği ve kültürel zenginliği olan kentlerin kimlik analizinde ne denli işlevsel olduğunu ortaya koymakta; bu bağlamda yerel planlama, koruma politikaları ve kentsel gelişim stratejileri için önemli bir zemin sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Alkan A (2018) Orta ve Aşağı Botan Vadisi'nin ekoturizm potansiyeline analitik bir yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı):475-499.
- Alkan A, Adıgüzel F, Çetin M (2024) Coğrafi bilgi sistemleri kullanarak trafik kazalarının analizi: Siirt kenti örneği. *Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Uygulamaları Dergisi*, 7(1), 1-14. <https://doi.org/10.51513/jitsa.1333482>
- Altun A (1988) Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Anonim (2020) Şeyh El-Hazin Caddesi görseli. https://www.instagram.com/siirtmanset/p/B_djvB0lrLo/, Erişim tarihi: 11.04.2025.
- Anonim (2022) Güres Caddesi görseli. https://yenisiirt.com/siirtin-gures-caddesi-gece-gunduz-yogun/#google_vignette, Erişim tarihi: 11.04.2025.
- Anonim (2025) Kurtalan Demir yolu görseli. <https://www.medyasi-irt.com/gundem/kurtalan-siirt-demiryolu-projesi-resmi-gazetede-yayinlandi-h26908.html>, Erişim tarihi: 11.04.2025.
- ArtıSiirt (2025) ArtıSiirt Haber Ajansı Fotoğraf Arşivi.
- Boran A, Tüfekçioğlu A, Yıldız İ, Erdal Z (2007) Siirt'teki Kültür Varlıkları. Siirt Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını-İstanbul: 1. Bion Matbacılık.
- Can Gaberli Y, Gaberli Ü (2023) Siirt'in kırsal turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 6(Special Issue-1): 20-36.
- Can N (1999) Kent kimliği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Connerton P (2014) Modernite Nasıl Unutturur. Çev. Kübra Kelebekoğlu, İstanbul: Sel Yayınları.
- Çırak B, Yörük A (2015) Güneş ışığını kontrol ederek hocasının mezarının başucuna yansıtan bilim adamı İbrahim Hakkı Hz. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5):13-27.
- Çoşkun Y (2021) Ulusal basında Siirt ili: Cumhuriyet Gazetesi Örneği (1930-1960). *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52:11-32. ISSN: 1302-6879.
- Demir Ş (2016) Cumhuriyet Döneminde Siirt. Bursa: Düzey Yayınları.
- Demir Ş (2023) Osmanlıdan Günümüze Siirt'te Şehircilik Faaliyetleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cumhuriyet Özel Sayısı, 182-201.
- Derin A (2021) Bir Kamusal Alan Tartışması: Van Cumhuriyet Caddesi Örneği, Vankulu Sosyal.
- DİKA (2014) Dicle Kalkınma Ajansı. 014-2023 Bölge Planı. Cilt I. Bölgeyi Anlamak. Dicle Kalkınma Ajansı, Mardin. (<https://dika-net.dika.org.tr/FileContainer/Web/files/307b3a72-9f30-4603-90a0-6bf38a42483e.pdf>).
- Ege SC (2019) Toplumsal bellek ve mekânsal temsiller: Tillo (Siirt) Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Beşerî ve İktisadî Coğrafya Bilim Dalı, Ankara.
- Erden M (2012) Cumhuriyetin İlk Öğretmenlerinden Anılar. Pusula Yayınları.
- Eryeşil H, Özdemir A, Oran RA, Güneş A (2007) Beyaz Kent Siirt. Siirt Valiliği Yayınları No:8, Ankara: Saner Basım Sanayi.
- Filomena G, Verstegen J, Manley E (2019) A computational approach to The Image of the City. *Cities*, <https://doi.org/10.1016/J.CITIES.2019.01.006>
- Gündüz Gezer D (2022) Kentleşme sürecinde ulaşım sorunlarının kentsel tasarım yöntemi ile çözümlenmesine yönelik araştırma: Siirt ili Güres Caddesi'nin yaya yolu olarak kullanılmasındaki sorunlar ve çözüm önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Siirt Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Siirt.
- Halbwachs M (1992) On Collective Memory. University of Chicago.
- İlgar E (2008) Kent Kimliği ve kentsel değişimin kent kimliği boyutu: Eskişehir örneği. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Karakaya D, Güller A (2022) Markalaşarak Kalkınmak: Siirt İçin Bir Araştırma. Kamu Politikaları ve Kalkınma, Ekin Yayınevi, 65 s. e_ISBN: 978-625-8235-67-8
- Keser İ, Seyidoğlu S (2024) Medrese ve otorite: Siirt Tillo medreseleri örneği. *The Journal of Turk-Islam World Social Studies*, 12(12):8-17.
- Kıran S (2017) Turizm destinasyonları için sürdürülebilir turizmin önemi: Siirt ili Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Ankara.
- Koday S, Kızılkın Y (2017) Geleneksel Bir Konut Tipi: Siirt ilinde Cas Evleri. Tebliğler Kitabı, 33.
- Koday S, Koday Z, Kızılkın Y (2017) Siirt ilinde bir mesken kültürü: Cas evleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4):1369-1385.
- Kushneruk S, Kurochkina M (2022) Urban identity through the prism of media framing. *RUDN Journal of Language Studies, Semiotics and Semantics*. <https://doi.org/10.22363/2313-2299-2022-13-4-1005-1019>
- Lalli M (1992) Urban-related identity: theory, measurement, and empirical findings. *Journal of Environmental Psychology*, 12:285-303. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80078-7](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80078-7)
- Latypova M, Mingalimova E, Rubtsova A, Tazov A (2021) Empirical study of the mental representation of the image of the city (on the example of Kazan and Naberezhnye Chelny). *E3S Web of Conferences*. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127401034>
- Lefebvre H (2016) Modern Dünyada Gündelik Hayat. Çev. Işın Gürbüz. İstanbul: Metis.
- Liang X, Zhao T, Biljecki F (2023) Revealing spatio-temporal evolution of urban visual environments with street view imagery. *Landscape and Urban Planning*. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2023.104802>
- Lynch K (1960) The Image of The City. The MIT Press, Cambridge.
- Mansour H, Alves F, da Costa A (2023) A comprehensive methodological approach for the assessment of urban identity. *Sustainability*. <https://doi.org/10.3390/su151813350>
- Obuz Ö (2017) Siirt'in Cumhuriyet Serüveni (1923-1950): Gelenek, Modernite, Millî Kimlik. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.
- Oktay D (2002) The quest for urban identity in the changing context of the city. *Cities*, 19:61-271. [https://doi.org/10.1016/S0264-2751\(02\)00023-9](https://doi.org/10.1016/S0264-2751(02)00023-9)
- Önem AB, Kilincaslan I (2005) Haliç Bölgesinde çevre algılama ve kentsel kimlik. *İtü Dergisi*, 4(1):115-125.
- Özgen N (2010) Doğu Anadolu Bölgesi'nin doğal turizm potansiyelinin belirlenmesi ve planlamaya yönelik öneriler özet. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2):1407-1438.
- Özgen N (2012) Siirt'in inanç turizmi mekânları: ziyaret (Veysel Karani) ve Tillo (Aydınlar) örnekleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 27:251-272.
- Özgen N, Karadoğan S (2009) Siirt şehrinin kuruluşu ve gelişimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2):61-81.
- Parlak S, Kunt Hİ, Kocadağıstan M (2013) Siirt Ulu Camii Minaresi ve 2008 yılı restorasyonu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1):167-198.
- Pesen S (2022) Siirt Üniversitesi'nin 2018-2022 Yıllarına Ait Bütçe Çalışmalarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Kamu Politikaları ve Kalkınma, Ekin Yayınevi, 36 s. e_ISBN: 978-625-8235-67-8.
- Rossi A (2006) Şehrin Mimarisi. (Çev. N. Gürbilek), İstanbul, Kanat Yayınları.
- Sağlamtimur H (2007) Arkeolojik veriler ışığında Siirt ve çevresi. *Uluslararası Siirt Sempozyumu*, 65-77.
- Seçkin BS (2005) Başlangıçtan Günümüze Siirt Tarihi. Siirtliler Vakfı Yayınları.
- Siirt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2025) <https://siirt.ktb.gov.tr/TR-317673/gezilecek-yerler.html>, Erişim Tarihi: 01.04.2025.
- Siirt İl Yıllığı (1998) Siirt Valiliği.
- Siirt Ticaret ve Sanayi Odası (2020) <https://www.siirtso.org.tr/>, Erişim Tarihi:11.11. 2024.
- Siirt Üniversitesi (2022) Erişim adresi <https://www.siirt.edu.tr/de-tay/genel-bilgi/182537.html>.

- SiÜFR (2016) Siirt Üniversitesi 2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu. Siirt: Siirt Üniversitesi Stratejik Geliştirme Daire Başkanlığı.
- SiÜFR (2021) Siirt Üniversitesi 2021 Yılı İdare Faaliyet Raporu. Siirt: Siirt Üniversitesi Stratejik Geliştirme Daire Başkanlığı.
- T.C. Siirt Belediyesi (2023) <https://www.siirt.bel.tr/saat-kulesi> Erişim Tarihi: 01.04.2025.
- Tan M, Bayezit G (2023) Kent kimliğinin mekânsal yansımaları: Siirt Güres Caddesi Örneği. *International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences*, 7(3):127-141. <https://doi.org/10.29329/ijiasos.2023.607.1>
- Thwaites K, Simpson J, Simkins I (2020) Transitional edges: a conceptual framework for socio-spatial understanding of urban street edges. *URBAN DESIGN International*, 25:295-309. <https://doi.org/10.1057/s41289-020-00115-9>
- Uçkaç L (2006) Kentsel tasarımın kent kimliği üzerine etkileri: Keçiören Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Umar F, Winarso H, Kustiwan I (2024) Urban identity and planning: a conceptual study on identity of urban, identity in urban, and identity for urban. *Spatium*, <https://doi.org/10.2298/spat230828002u>
- Yangın S (2001) Botan Çayı (Uluçay) Vadisi Siirt'in florası. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Yayınoğlu PE, Susar F (2008) Kent, Görsel Kimlik ve İletişim. İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Yılmaz Çildam S (2019) Toponomi (yer adları) açısından Siirt'te mahalle adları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (4):1443-1458.
- Zhang Y, Li Y, Zhang F (2024) Multi-level urban street representation with street-view imagery and hybrid semantic graph. *ISPRS Journal of Photogrammetry and Remote Sensing*, 218 (B):19-32. <https://doi.org/10.1016/j.isprsjprs.2024.09.032>